

Комунальний заклад вищої освіти
«Хортицька національна навчально-реабілітаційна академія»
Запорізької обласної ради
Факультет реабілітаційної педагогіки та соціальної роботи
Кафедра спеціальної освіти та психології

МАГІСТЕРСЬКА РОБОТА

Формування лексичної сторони мовлення у дітей молодшого шкільного віку
із затримкою психічного розвитку

Виконала студентка групи СОМ-2(1)
спеціальності 016 Спеціальна освіта
Козлова Наталія Романівна
Керівник: Дергач М. А.
Рецензент: Яланська С. П.
Нормоконтроль _____ Микита ПАНОВ

Запоріжжя
2022 р.

РЕФЕРАТ

Магістерська робота: 66 с., 8 табл., 1 рис., 45 джерела, 2 додатка.

Об'єкт дослідження – лексична сторона мовлення молодших школярів з затримкою психічного розвитку.

Мета роботи – теоретично обґрунтувати та емпірично дослідити особливості лексико-семантичної сторони мовлення дітей молодшого шкільного віку з затримкою психічного розвитку, а також формування лексичної сторони мовлення.

Методи дослідження: теоретичні: аналіз, узагальнення та систематизація наукових матеріалів з проблематики дослідження; емпіричні: бесіда, спостереження, діагностичні методи, констатувальний експеримент, математична обробка даних.

Мовлення – вища психічна функція, яка визначає рівень мовленнєвого і розумового розвитку дитини. Аналіз мовленнєвої продукції дітей молодшого шкільного віку з ЗПР свідчить про значні труднощі у використанні семантичних одиниць. Процес розвитку семантичних полів є невід'ємним компонентом форми мовленнєвої діяльності. Формування семантичного поля визначає ефективність навчально-корекційної роботи. Спеціальні дослідження особливостей формування семантичного поля у дітей не вирішують усього кола питань, пов'язаних з проблемою розвитку дітей молодшого шкільного віку з ЗПР. Тому питання вивчення особливостей формування семантичного поля у дітей з ЗПР набувають особливої актуальності.

ЛЕКСИКО-СЕМАНТИЧНА СТОРОНА МОВЛЕННЯ, ДІТИ МОЛОДШОГО ШКІЛЬНОГО ВІКУ, ЗАТРИМКА ПСИХІЧНОГО РОЗВИТКУ, ФОРМУВАННЯ СЕМАНТИЧНОГО ПОЛЯ.

ВСТУП

Аналіз досліджень з проблеми мовлення дітей із затримкою психічного розвитку показує, що важливою ланкою в її розвитку є формування семантичних структур, що визначають вибір мовленнєвих одиниць для найбільш адекватного вираження сенсу (Т. Ахутіна, А. Богуш, І. Глущенко, А. Гончаренко, Е. Жуліна, Е. Лісун, В. Свірідова, Г. Соколова, О. Струніна, О. Ушакова, О. Шичаніна та ін.)

Мовленнєва діяльність передбачає складну взаємодію і взаємозв'язок всіх її складових фонетичної, лексико-семантичної, граматичної. У найбільш загальному вигляді «затримка психічного розвитку» означає особливу форму дизонтогенеза, яка виявляється в порушенні нормального темпу психічного розвитку дитини. Багато вчених, які вивчали особливості порушень інтелектуальної і емоційно-вольової сфери у дітей із ЗПР, відзначали в структурі дефекту недостатність розумових, моторних, регуляторних і мовленнєвих функцій.

Мовлення є формою існування думки, між мовленням і мисленням існує єдність (Л. Виготський, А. Запорожець, А. Леонт'єв, С. Рубінштейн та ін.).

Недостатність розумових процесів несприятливо позначається на формуванні мовлення дітей із ЗПР, перш за все, – її лексико-семантичної сторони, яка відображає змістовний або смисловий аспект мовленнєвої здатності дитини.

Мовлення в її різних видах може здійснюватися при наявності достатнього запасу слів і усвідомленого користування ним, тому формування її лексико-семантичної сторони має першорядне значення як для корекції наявних у дітей особливостей мовлення, так і для подолання затримки розвитку в цілому.

Отже, дослідивши літературу ми виявили, що проблема лексико-семантичної сторони мовлення дітей із ЗПР мало досліджувалась окремо як

складова мовленнєвої діяльності. Вищезазначене і обумовило вибір теми курсової роботи «Особливості лексико-семантичної сторони мовлення у дітей молодшого шкільного віку із затримкою психічного розвитку».

Об'єкт дослідження – лексична сторона мовлення молодших школярів із затримкою психічного розвитку.

Предмет дослідження – формування лексико-семантичної сторони мовлення у дітей молодшого шкільного віку із затримкою психічного розвитку.

Мета роботи – на основі результатів теоретичного та емпіричного дослідження особливостей лексичної сторони мовлення дітей молодшого шкільного віку із затримкою психічного розвитку розробити та апробувати програму формування лексико-семантичної сторони мовлення дітей молодшого шкільного віку із затримкою психічного розвитку.

У відповідності з поставленою метою було визначено наступні завдання дослідження:

1. Проаналізувати наукові підходи до вивчення проблеми формування лексичної сторони мовлення у дітей молодшого шкільного віку із затримкою психічного розвитку.

2. Виявити стан сформованості лексичної сторони мовлення у дітей молодшого шкільного віку із затримкою психічного розвитку.

3. Розробити та експериментально перевірити напрями та зміст формування лексико-граматичної сторони мовлення у дітей молодшого шкільного віку із затримкою психічного розвитку.

4. Розробити методичні рекомендації для логопедів щодо формування лексичної сторони мовлення у дітей молодшого шкільного віку із затримкою психічного розвитку.

Розв'язання окреслених завдань зумовило використання комплексу взаємопов'язаних методів дослідження:

- теоретичні: аналіз, узагальнення та систематизація наукових матеріалів з проблематики дослідження;

– емпіричні: бесіда, спостереження, діагностичні методи, констатувальний експеримент, математична обробка даних.

В ході дослідження були використані діагностичні методики:

1. «Прийоми виявлення мовленнєвих порушень у дітей», автор Л. Спірова.

2. «Порушення мови та їх корекція у дітей із затримкою психічного розвитку», автори С. Зоріна, Р. Лалаєва, Н. Серебрякова.

Методологічне підґрунтя дослідження склали концептуальні положення:

– концепція взаємозв'язку мислення і мовлення (Л. Виготський, А. Запорожець, А. Леонт'єв, С. Максименко, С. Рубінштейн та ін.);

– психолого-педагогічні аспекти мовлення розвитку дітей із затримкою психічного розвитку (С. Зоріна, Р. Лалаєва, Н. Серебрякова, Л. Спірова та ін.);

– наукові погляди щодо стану сформованості лексико-семантичної сторони мовлення у дітей молодшого шкільного віку із ЗПР (І. Глущенко).

Теоретичне значення роботи полягає в узагальненні результатів наукових досліджень щодо особливостей формування лексико-семантичної сторони мовлення у дітей молодшого шкільного віку із ЗПР.

Практичне значення роботи полягає в розробці напрямів та змісту формування лексико-граматичної сторони мовлення у дітей молодшого шкільного віку з затримкою психічного розвитку

Апробація результатів дослідження.

1. III Міжнародна науково-практична конференція «Освітні і культурно-мистецькі практики в контексті інтеграції України у міжнародний науково-інноваційний простір», яка відбулася 12–13 травня 2022 року, м. Запоріжжя, Хортицька національна академія.

Магістерська робота складається зі вступу, трьох розділів, висновків, списку використаних джерел і додатків.

Загальний обсяг становить 66 сторінок, з них основний зміст роботи викладено на 58 сторінках.

ВИСНОВКИ

Як відомо, у дітей із ЗПР з недостатністю лексичного запасу, різко знижений рівень розвитку спонтанної мови, дитині складно усвідомити мовленнєвий матеріал та підпорядкувати його певній меті, тобто довільно оперувати мовою, тому у цих дітей утруднене оволодіння програмою початкової школи. Вивчивши відповідну літературу, ми дійшли висновку, що необхідний словниковий запас відіграють важливу роль у розвитку мовлення, необхідних для успішного оволодіння шкільною програмою.

У роботі «особливості лексико-семантичної сторони мовлення в дітей із затримкою психічного розвитку молодшого шкільного віку», ми виходили з припущення, що проведення спеціальної корекційної роботи з розвитку лексики сприятиме подолання їх особливостей.

Метою роботи було розробити та апробувати програму формування лексико-семантичної сторони мовлення дітей молодшого шкільного віку із затримкою психічного розвитку.

На початку нашого дослідження нами було поставлено завдання, на які ми хотіли отримати відповіді. У ході експериментального дослідження ми виявили рівень розвитку лексичної сторони мовлення у досліджуваних дітей молодшого шкільного віку. Ми отримали результати:

У всіх дітей групи виявлено своєрідність лексичної сторони мовлення, але з різним рівнем розвитку. Низький рівень – у 4-х, середній – у 6-х обстежуваних.

Нами була проведена спеціальна робота з розвитку лексичного запасу у досліджуваних дітей. За результатами контрольного експерименту було отримано такі результати:

У всіх дітей ми помітили зростання словника, на початковій стадії оперування процесами аналізу, синтезу, порівняння, узагальнення, часткове засвоєння правил.

Порівнявши результати контрольного та констатуючого експерименту, ми дійшли висновку, що завдяки спеціально організованій роботі з дітьми молодшого шкільного віку із ЗПР, спостерігається позитивна динаміка у засвоєнні матеріалу. Отже, наша гіпотеза вірна.

Щоб робота з розвитку лексичної сторони мовлення була продовжена, було складено методичні рекомендації для педагогів, підібрано ігри.

Результатами порівняння констатуючого та контрольного експериментів доведено, що при проведенні спеціальної роботи можливе усунення особливостей лексичної сторони мовлення у дітей із ЗПР молодшого шкільного віку.

В подальших наукових пошуків вважає сконцентрувати увагу на корекції лексичного запасу учнів молодших класів із затримкою психічного розвитку з метою для успішного оволодіння ними програмою початкової школи.